

www.papsf.cat

12 DE JUNY
2019

XI TROBADA DEL PROGRAMA ATENCIÓ PRIMÀRIA SENSE FUM TALLER TABAQUISME AMBIENTAL

Responsables:

**Anna Bocio
Montserrat Llauredó,
Lupe Ortega
Mar Solè**

TALLERS | TABAQUISME

TALLER TABAQUISME AMBIENTAL: AQUÍ NO VENEM FUM!

Objectiu

Debatre, conèixer opinions i marcar unes línies de treball futures sobre tabaquisme ambiental

Metodologia (temps 90')

Material necessari:

- Escala del 0 al 10 una tira de paper d'embalatge (poden ser folis a terra amb els números)
- Full amb les preguntes i opcions de resposta.
- Díptic sobre l'impacte ambiental
- Panells, fulls grans de paper
- Pòsits, bolígrafs i retoladors de 5 colors almenys per a tothom
- Premi per al grup guanyador (pareos)

1. Punt de partida (10')

“Termòmetre de l'opinió” Demanem que es posicionin sobre: El tabaquisme ambiental és un tema que s'ha de treballar des de l'Atenció Primària? En una escala del 0 al 10 i debatin el perquè de la puntuació. **Comptarem el nombre de persones que hi ha en cada punt**

Seguidament formarem grups de 5-6 persones

2. Breu repàs sobre tabaquisme ambiental (15')

Amb la intenció d'homogeneïtzar alguns coneixements bàsics, entregarem un full amb 10 preguntes i possibles respostes (annex 1) que han d'anar responnent per grup (5')

Anirem resolent les respostes. Cada grup corregeix el full que li ha passat el grup del costat. L'equip que hagi encertat més seran els primers en tenir els pareos!

En finalitzar, donarem a tots la infografia que serà la mateixa que donarem a l'activitat comunitària i els facilitarem posteriorment en el web tota la bibliografia que poden consultar.

3. Grups de treball per generar idees i debat

En cada punt, els grups tenen uns minuts per la discussió i uns minuts per escriure en el seu panell. Cada grup tindrà un retolador d'un color diferent.

○ **Què coneixem? Quins recursos tenim?** (10')

Tothom en un mateix panell central

Posada en comú/debatre sobre els recursos existents “mapa de recursos”

○ **Tornar a agrupar-se per analitzar i recollir idees: Que mantenir? Què deixar de fer? què crear o modificar?** (20')

Els grups es desplaçaran i treballaran sobre el panell de les idees anteriors aportades per altre grup.

○ **Treballar/construir sobre les propostes anteriors: Quines estratègies o activitats concretes, com podem treballar des de l'AP?, amb qui? Quines aliances podem fer? en quins àmbits (amb quines altres entitats, associacions, etc), a què sectors de la població, etc** (30')

APORTACIONS TALLERS

El tabaquisme ambiental és un tema que s'ha de treballar des de l'Atenció Primària?
En una escala del 0 al 10 i debatin el perquè la puntuació que han donat.

La majoria de professionals es posicionen per sobre de 7, en general es comenta la importància de la informació i educació que té els professionals. Especialment en pares i mares pel tema del tabaquisme de segona i tercera mà en infància. També el tema de la comunitària per fer activitats relacionades amb tabaquisme ambiental, amb l'impacte ambiental.

Els que es posicionen en un nivell més baix de puntuació, creuen que sense polítiques de govern o campanyes institucionals és molt difícil treballar-hi, són principals.

Què coneixem? Quins recursos tenim?

PRIMER GRUP

VERMELL

- Aparells per mesurar partícules
- Estadístiques estudis investigació
- Moviments socials: “No más colillas en el suelo”
- Cursos de formació
- Recursos humans: personal sanitari
- GPC (?) tabac ICS

VERD

- Espai ABS i comunitari sense fum
- Contenedors en aigües de plàstic...
- Cendres a l'entrada del metro

MARRÓ

- Entorns sense fum
- Xarxes prevenció i control tabaquisme (PAPSF, XCHSF, Farmàcies sense fum...)
- Programes/campanyes sensibilització
- Pantalles informatives (càpsules informatives)
- Finançament tractaments en gestió
- Embaràs sense fum

NEGRE

- Embaràs sense fum
- Consell breu a la consulta
- Normativa: sanció per tirar burilles al carrer
- Llei tabac
- Infància sense fum
- Setmana sense fum

BLAU

- Neteja de platges i muntanyes
- Contenedors portàtils de recollida de burilles
- Exposició itinerant “El tabac al descobert”
- Professionals implicats (AP) en joves i adolescents

SEGON GRUP

VERMELL

- Recerca (ASPB I ICO)
- Reunions intersectorials APOC
- Platja sense fum (4 a Catalunya)
- Recursos humans (professionals)
- Infermeria Salut i Escola
- Programes específics (PAPSF, Infància SF, embaràs sense fum...)

BLANC

- Projecte de comunitària junt amb ajuntament del poble
- Entorns sense fum
- Setmana sense fum

VERD

- Conus que reparteixen a la platja per recollir burilles
- Gestació i tabac
- Papereres per apagar burilles
- Fotos als paquets de tabac “impacte negatiu”
- Cartells Fora i dins dels edificis “Espais lliures de fum”
- Neteja de platges
- Campanyes a poliesportius, ciutats: “ciutats sense fum” “esports sense fum”

MARRÓ

- Llei antitabac
- Programa infància sense fum
- Stop burilles

Que mantenir? Què deixar de fer? què crear o modificar?

En vermell els escollits per desenvolupar: **Quines estratègies o activitats concretes**

GRUP 1: 9:30 hores

1. NEGRE: MODIFICAR/MANTENIR/CREAR

- Llei antitabac. Sancions més severes
- Augmentar preu tabac
- Ampliar espais sense fum (platges...)
- Més campanyes publicitàries, TV....
- Tractament cofinançat

VERMELL: ESTRATÈGIES? AMB QUI?

- Més recursos, inspeccions, personal
- Fer grups de voluntaris per netejar de burilles, plàstics, paquets....

2. BLANC: MODIFICAR/MANTENIR/CREAR

Modificar

- Llei antitabac
- Infermera escolar (ampliar)
- Recursos humans

Mantenir

- Llei antitabac
- Programes específics

Crear

• Noves campanyes d'entorn sense fum	- Recursos humans
• Més xarxa	- Potenciar recerca
• Col·laboració amb ajuntaments	- Consciència

VERMELL: ESTRATÈGIES? AMB QUI?

- Augmentar recerca, infermera escolar
- Educació: modificar projecte curricular, més formació universitària, infermera escolar
- Més xarxa:
 - Més comunitària
 - Aliances institucionals
 - APOC
 - Entorn sense fum, Campanyes sensibilització: entitats esportives (esport a l'aire lliure) –
 - Ajuntaments de la costa i accessos escoles (rol exemplar)

3. MARRÓ: MODIFICAR/MANTENIR/CREAR

Mantenir

- Embaràs sense fum - Infància sense fum

Crear

- Finançament tractament per a parelles d'embarassades
- Donar més eines a infermeria per a intervenció en tabac
- Taller Salut i Escolar prevenció tabaquisme
- Implicar joves mitjançant noves tecnologies - Ampliar espais sense fum

NEGRE: ESTRATÈGIES? AMB QUI?

- Formació de docents - Copagament parella embarassada
- Copagament pels docents

4. BLAU: MODIFICAR/MANTENIR/CREAR

Modificar

- Llei
- Embaràs sense fum - Entorn sense fum (ABS, comunitat)

Crear

- Sanció per tirar burilles - Contenedors portàtils
- Perímetre d'espai lliure de fum en els centres - RRHH (no fumar en hores de feina)

MARRÓ: ESTRATÈGIES? AMB QUI?

- Legislar i conscienciar en centres d'espai públics (biblioteques, escoles, instituts, ajuntament...)
- Perímetres d'espai lliure de fum - Legislar (governos, ajuntament, escola...)

5. VERD: MODIFICAR/MANTENIR/CREAR

Modificar

- Llei (augmentar sancions)

Crear

- Finançament gratuït tractaments - Augmentar el preu tabac (reivindicació)

Deixar

- No permetre consum alternatiu (altres formes de fumar)
- Prohibir promotors tabac venda tabac

BLAU: ESTRATÈGIES? AMB QUI? (no es va marcar l'escollit de dalt)

• Programa Pacient Expert "impulsar"	- Govern
• Ajuntaments	- Escoles

GRUP 2: 11,30 hores

1. VERMELL: MODIFICAR/MANTENIR/CREAR

Modificar

• Línies d'investigació fum ambiental	- Salut escolar: inf. Escolar
• Llei tabac	

Mantenir

• Reunions intersectorials comunitària	- Entorns sense fum
• Programes específics: Infància sense fum, Embaràs sense fum	
• Setmana Sense Fum	- Stop burilles
• Recursos humans	

Crear

• Noves estratègies de sensibilització	- Platges sense fum

Deixar

• Conus cendrer

VERD: ESTRATÈGIES? AMB QUI?

• Llei	- Ajuntaments	- Participació a les escoles (crear material)
• Inclusió noves tecnologies (per ex. una APP)	- Difusió a diferents mitjans (radio, diaris...)	
• Figura del "mediador ambiental" voluntaris que facin palès el problema		
• Investigació: promocionar i potenciar la recerca sobre efectes del fum ambiental (ex. BIBE)		
• Visibilitat del problema amb dades reals, contrastades		

2. MARRÓ: MODIFICAR/MANTENIR/CREAR

Modificar

• Llei antitabac	- Espai sense fum	- Infermera Salut i Escola

Mantenir

• Neteja platges	- Infància Sense Fum	- Gestació i tabac
• Setmana Sense Fum	- Cartells edificis (dins i fora)	

Crear

• Recerca	- Campanyes publicitàries, xarxes socials
• Campanyes mediambiental contaminació burilles	
• Limitar llicències de productes de tabac	

BLANC: ESTRATÈGIES? AMB QUI?

- Ampliar espai sense fum (ajuntaments, escoles, esports, consells comarcals, entitats.... (més xarxa)
 - Recerca – Gerència, més personal - Centres especialitzats - Residents
-

VERD: MODIFICAR/MANTENIR/CREAR

Modificar

- Missatge Negatiu als paquets de tabac canviar-ho a positius “quins beneficis obtindríem/obtindria el medi ambient si no es consumeix aquell paquet
 - Ampliar per llei espais sense fum (cotxe per ex.....)
-

Mantenir

- Tots menys el tema dels missatges dels paquets que s’hauria de modificar
-

Crear

- **Figura de la infermera escolar que incidís en els nens/adolescents/famílies/AMPAs....**
 - Formacions específiques a professionals sanitaris per l’abordatge
 - Visibilitat a les xarxes socials els problemes que comporta no sols el tabac sinó el fum ambiental. Fer participar tothom.
-

MARRÓ: ESTRATÈGIES? AMB QUI?

- Modificar la figura de la infermera. Metodologia programa Salut i Escola
 - Informació adolescents per formar “adolescent expert”
 - Escoles que treballin per projectes “Treballar tabac”
-

ANNEXOS

Annex 1

PREGUNTES TALLER TABAQUISME AMBIENTAL

1. Quan parlem de tabaquisme ambiental englobem (marqueu totes les que considereu):

- ☐ Fum de primera mà
- ☐ Fum de segona mà
- ☐ Fum de tercera mà
- ☐ Fum de quarta mà

2. A què ens referim quan parlem de fum de primera mà?

- ☐ No existeix el concepte de primera mà
- ☐ Al que exhala directament la persona que fuma
- ☐ Al que inhala la persona que fuma

3. El fum de segona mà és una barreja del fum que exhala la persona que fuma i la combustió de la mateixa cigarreta, en quina proporció?

- ☐ Més del 70% del fum de segona mà procedeix de la combustió
- ☐ Més del 70% procedeix del que exhala la persona que fuma
- ☐ Estan en la mateixa proporció aproximadament

4. A què ens referim amb el concepte fum de tercera mà?

- ☐ El fum residual
- ☐ A la contaminació de les burilles
- ☐ Al fum residual i la contaminació de les burilles

5. A què ens referim quan parlem de fum de quarta mà?

- ☐ Només coneixem fins fum de tercera mà
- ☐ A la contaminació/impacte medi ambiental del tabac
- ☐ A la contaminació de les burilles específicament

6. Les burilles...

- ☐ No són biodegradables
- ☐ Es degraden fàcilment
- ☐ Son biodegradables compostables

7. Una burilla contamina més de

- ☐ 5 litres d'aigua salada
- ☐ 25 litres d'aigua salada
- ☐ 10 litres d'aigua salada

8. El principal residu contaminant del món és...

- ☐ Els plàstics, seguits dels residus de tabac
- ☐ Els plàstics, seguits de metalls sòlids i en tercer lloc les burilles
- ☐ Burilles, seguides pels plàstics

9. En el passat, les cigarretes no portaven filtre, en la dècada dels 50 es va començar a comercialitzar amb filtres....

- ☐ És una alternativa més saludable per al que fuma
- ☐ Fa que fumar sigui més fàcil i agradi més
- ☐ Totes les respostes són correctes

10. Quan parlem de la desforestació per la producció del tabac és a causa de (marca la/les que creguis correctes)...

- ☐ La fusta que es necessita per al tabac curat (color marró de les fulles)
- ☐ Cal un arbre per produir 300 cigarretes
- ☐ Els incendis forestals que ocasiona el tabac

RESPOSTES TABAQUISME AMBIENTAL

1. Tabaquisme ambiental és un terme inclusiu que engloba les diferents formes de contaminació del tabac (**segona, tercera i quarta mà**). Quan parlem de tabaquisme ambiental, ens referim a l'exposició involuntària als efectes del tabac que fuma una altre persona. El fum de quinta mà, és un concepte que no existeix.
2. El fum de primera mà, és el fum que **inhala voluntàriament** una persona.
3. La primera i més coneguda és el fum de segona mà. Tenim informació dels seus riscos en infància i en fetus des dels anys 50-60. És una **barreja del fum que exhala la persona que fuma i la combustió de la mateixa cigarreta. Més del 70% del fum ambiental correspon a la combustió de la cigarreta**, que a més, té partícules de menor mida, que poden penetrar a parts més profundes del pulmó.
4. Altre concepte relativament més nou és el fum de tercera mà, que **és el fum del tabac residual**. Al 2006 es va anomenar per primera vegada. El fum s'adhereix en les superfícies i la pols, per quedar-se molt després que s'hagi consumit tabac. A més, algunes substàncies reaccionen amb altres compostos del medi ambient (p. ex oxidants) per produir contaminants secundaris com les nitrosamines.

Els infants, sobretot els més petits, estan exposats a l'anomenat fum de tercera mà, amb dosi més altes que els adults. El risc d'exposició no finalitza quan s'apaga la cigarreta. És important que els professionals tinguin aquesta informació per poder transmetre-la als progenitors i que puguin prendre decisions més informades.

5. Hi ha un altre tipus de concepte menys conegut, **l'impacte medi ambiental negatiu des de la producció i fins els residus que genera el tabac**. S'han identificat substàncies perilloses en les burilles, com arsènic, plom, nicotina i etil fenol. Aquestes substàncies es filtren en ambients aquàtics i en el terra.
6. Les burilles **no són biodegradables** i poden trigar fins a 25 anys a degradar-se. Algunes de les substàncies que es poden mesurar en les burilles de cigarrets eliminades inclouen: nicotina, quitrà, arsènic, plom, hidrocarburs poliaromàtics i cadmi. Generalment es tiren al terra i, quan plou, són arrossegades a les clavegueres i a les fonts d'aigua que després consumim tots.
7. Rius, llacs i mars són contaminats amb burilles de cigarretes que els peixos i animals confonen amb menjar i s'empassen provocant moltes vegades la seva mort i alterant el cicle ecològic. Les burilles (el filtre) concentra les substàncies tòxiques del tabac i els allibera en contacte amb l'aigua, el que suposa una greu amenaça per a la biodiversitat. Una burilla contamina **10 litres d'aigua salada**
8. Un informe recent de la Ocean Conservancy mostra que les burilles de cigarretes són la principal causa d'escombraries en els oceans i platges. Aquesta ONG treballa des de fa gairebé 40 anys en la conservació de l'Oceà i les platges de tot el món. L'informe dels 25 anys d'aquesta campanya, mostra que s'han recollit 65,3 milions de quilos de residus al llarg de 468,319 quilòmetres de costa de 152 països. L'informe assenyala que, de lluny, **la principal**

causa d'escombraries (32%) van ser les burilles de cigarrets, seguides per embolcalls de menjar/bosses plàstic (9%), envasos (8%) i coberts, gots i plats (6%), entre altres.

9. El 97% dels cigarrets que es consumeixen avui en dia a nivell mundial tenen filtres. Hi ha una certa controvèrsia sobre la suposada protecció que per a la salut dels fumadors suposa la incorporació del filtre al cigarret. **Al principi els filtres van ser dissenyats perquè el tabac no s'introduís a la boca dels fumadors, no per protegir la seva salut.** D'acord amb l'Institut Nacional del Càncer dels Estats Units, els filtres no tenen cap benefici per a la salut dels fumadors. Però sembla tranquil·litzar-ne el fet que els filtres transmeten la sensació que poden minimitzar les conseqüències negatives que té l'hàbit de fumar. Doncs encara que, en principi, el filtre pot reduir l'arribada de quitrà i nicotina als pulmons, aquest possible efecte beneficiós es pot veure contrarestat per les inhalacions més intenses que realitza el fumador. Per a alguns el filtre de les cigarretes **és merament una eina de màrqueting.**

D'una banda la col·locació de filtres en els cigarrets obeeix principalment a raons de màrqueting i d'altra es demostra que aquests filtres són una font important de contaminació ambiental. Els filtre farien, doncs, "més mal que bé. De fet, a principis de 2014 en l'Estat de Califòrnia un grup de polítics va presentar a l'Assemblea un projecte de llei per prohibir la venda de cigarrets amb filtre. El projecte de llei va fracassar, però els seus patrocinadors segueixen intentant-ho.

10. **Les plantacions de tabac són una de les principals causes de desforestació a nivell mundial.**

Cada any es consumeixen entre 82,5-175 milions de metres cúbics de fusta per a la producció del tabac i això es tradueix en 1,2-2,5 milions d'hectàrees desforestades. El 93% de la desforestació deguda al tabac passa en països en desenvolupament. Perquè les fulles verdes es tornin marrons i adquireixin l'aroma típic del tabac, s'han de fermentar a temperatures de 70 °C. **Molts països fan servir fusta de la selva per incinerar.** Es necessiten 5,5 kg de fusta per cada quilo de tabac curat. L'Organització Mundial per a la Salut calcula que amb **un arbre adult només s'obté l'energia necessària per a la producció de 300 cigarrets. A més, hem d'afegir els incendis forestals provocat pel tabac, que són al voltant del 8%.**

El fum ambiental afecta no només la salut de les persones, sinó l'economia global, a l'explotació laboral a grups vulnerables en els països productors i afecta el mediambient per la seva contribució al canvi climàtic a través de la desforestació, els incendis i els residus contaminants que genera el consum de tabac.

Cigarretes electròniques presenten noves classes de plàstics, metalls, cartutxos bateries i les seves solucions concentrades de nicotina que impliquen un impacte per al mediambient. Mols elements (com els cartutxos) són d'un sol ús, enlloc de reutilitzables o recarregables. A més, quan es venen com a recarregables, usen plàstics, metalls, bateries i altres substàncies no biodegradables, que acaben com a residus electrònics en abocadors.

BIBLIOGRAFIA

1. El **Conveni Marc de l'OMS** aborda les preocupacions ambientals en els **article 8** (Protecció contra l'exposició al fum de tabac) **articles 17** (Suport a activitats alternatives econòmicament viables) i **18** (Protecció del medi ambient i de la salut de les persones):
<http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42813/9243591010.pdf;jsessionid=2298CE91192DF2CF7768C2F4556BC727?sequence=1>
2. L'any **2017**, l'**Organització Mundial de la Salut**, dins de les accions de la campanya del Dia Mundial sense Tabac, va elaborar un **informe sobre les repercussions del consum de tabac** en el desenvolupament sostenible del planeta:
<http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2017/no-tobacco-day/es/>
Infografia Catalunya: <http://gestor.papsf.cat/Adm3/upload/docs/PapsfDoc3757.pdf>
3. Anuari estadístic de Catalunya. Medi ambient. Territori. IDESCAT:
<http://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=226>
4. El tabac i el seu impacte ambiental: una visió general:
<https://escholarship.org/uc/item/8tp3r5rc#main>
5. Fumar cigarretes: una avaluació de l'empremta ambiental global del tabac en tota la seva cadena de subministrament, i estratègies polítiques per reduir-lo:
<https://www.who.int/fctc/publications/WHO-FCTC-Enviroment-Cigarette-smoking.pdf>
6. CigaretteLitter.Org és una organització sense ànim de lucre dedicada a dur a terme campanyes educatives destinades a reduir significativament la quantitat de residus de cigarrets. <http://www.cigarettelitter.org/>
7. Fa mal, crema i explota! · Unitat didàctica sobre tabac i desenvolupament sostenible · Per a alumnes de 1r i 2n d'ESO. Classe sense fum.
http://salutpublica.gencat.cat/web/.content/minisite/aspcat/promocio_salut/tabac/prevencio-joves-adolescents/UD-Fa-mal-crema-explota.pdf
8. Vídeo sobre tabac i explotació infantil: <https://goo.gl/nDvm28>
9. Bradford Harris, The intractable cigarette 'filter problem', Tobacco Control 2011;20 (Suppl 1). https://tobaccocontrol.bmj.com/content/20/Suppl_1/i10